

Formy oraz zakres przemocy w rodzinie

Do obecnej chwili nie dysponujemy pełnymi danymi na temat źródeł i rozmiaru przemocy w naszym kraju. O istnieniu przemocy wnioskujemy na podstawie doniesień praktyków, statystyk sądowych lub szpitalnych oraz nielicznych badań. Statystyki te ukazują jedynie wierzchołek zjawiska.

Przemoc fizyczna

Badania amerykańskie i angielskie wskazują, iż około 84-97% rodziców stosuje kary fizyczne wobec swoich dzieci w jakimś momencie ich życia. Wlicza się w to zarówno klapsy, jak i dotkliwe pobicie kijem czy pasem. Klapsy i spoliczkowanie stosuje około 62% matek i 53% ojców, a bicie różnymi przedmiotami około 16% matek i 9% ojców^[1].

Podobne dane uzyskali badacze niemieccy Engfer i Schneewind, klapsy lub spoliczkowanie stosuje około 68% matek i 49% ojców, do uderzenia jakimś przedmiotami przyznało się 10% matek i 8% ojców.

Badając grupę reprezentatywną, złożoną z 570 rodzin niemieckich, Engfer i Schneewind ujawnili ciekawe prawidłowości:

1. Chłopcy są mocniej i częściej karani niż dziewczynki.
2. Karanie jest związane zarówno z wiekiem dziecka, jak i jego rodzica:
  1. natężenie kary jest silniejsze w stosunku do dzieci małych;
  2. młodszy rodzice są skłonni stosować kary bardziej surowe niż rodzice starsi.
3. Kolejność urodzenia dzieci ma związek z częstotliwością karania – dzieci najstarsze i najmłodsze z rodzeństwa

oraz jedynacy karani są rzadziej niż pozostali.

W Polsce na uwagę zasługują badania Piekarskiej [2], przeprowadzone w latach 1982-1984. Grupę badawczą stanowiło 100 rodzin wielkomiejskich pełnych, nierekonstruowanych, nieobciążonych patologią społeczną ani też nieupośledzonych ekonomicznymi warunkami życia czy ogólnie trudną sytuacją rodzinną. Badania Piekarskiej dotyczyły pomiaru częstości trzech form agresywnych zachowań rodziców wobec dzieci: agresji słownej, fizycznej i symbolicznej. Najpopularniejszymi przejawami agresji okazały się: klapsy, które stosuje 81,7% badanych rodziców, bicie ręką stosuje 66,8% ankietowanych rodziców, przy czym około 25% badanych rodziców stwierdza, że czyni to rzadko.

Do stosowania solidnego lania przyznało się 38,5% badanych, a 4,5% badanych rodziców stwierdziło, że czyni to dość często.

Do bicia pasem lub innym przedmiotem przyznało się 44,2%, z czego 40,7% badanych rodziców czyni to rzadko, a 3,5% często; nikt nie przyznał się, że czyni to bardzo często.

Zachowaniami o znacznej brutalności, do których stosowania dość rzadkiego przyznało się kilkanaście procent badanych rodziców, było bicie na oślep, bicie pięściami, obezwładnianie, kopanie dziecka.

Stosowanie agresji symbolicznej, przez którą A. Piekarska rozumiała stosowanie surowych kar i szczególnie wymyślnych sposobów karania, tj.: ograniczanie ruchów i swobody dziecka. wyrzucanie dziecka z domu, pozbawienie go jedzenia czy miejsca do spania – zadeklarowało około 25% badanych.

Z nielicznych danych wynika, że w Polsce ponad 60% rodziców stosuje dotkliwe kary fizyczne [3]. Przemoc fizyczną wobec dzieci stosują nie tylko rodzice.

Przemoc emocjonalna

Każde upokorzenie dziecka jest formą przemocy emocjonalnej. Wymieniane przez badaczy charakterystyczne objawy przemocy emocjonalnej przedstawiają się następująco:

- zaburzenia mowy (wynikające z napięcia nerwowego);
- dolegliwości psychosomatyczne (ból brzucha, ból głowy, mdłości, wymioty);
- moczenie i zanieczyszczanie się bez powodów medycznych;
- brak poczucia pewności siebie;
- wycofanie, depresja;
- zachowania destrukcyjne;
- nadmierne podporządkowanie się dorosłym lub częste kłamstwa, nieadekwatny lęk przed konsekwencjami różnych działań;
- lęk przed porażką.

O zakresie przemocy emocjonalnej dowiadujemy się najczęściej od praktyków prowadzących terapię dzieci. Badania na ten temat faktycznie nie istnieją.

Zaniedbywanie dzieci

Zaniedbywanie określane jest jako niezaspokajanie podstawowych potrzeb dziecka. Należy mieć jednocześnie na uwadze, iż „zaniedbywanie, którego ofiarą pada dziecko, może mieć dramatyczne skutki nawet wtedy, gdy jego potrzeby związane z biologicznym przetrwaniem zostają w pełni zaspokojone, zabraknie natomiast stymulacji poznawczej”[\[4\]](#)

Zaniedbywanie dziecka, jak zauważa Lipowska-Teutsch, może zacząć się już w okresie życia płodowego, gdy matka prowadzi niehigieniczny tryb życia: niewłaściwie się odżywia, pali papierosy, nadużywa alkoholu, zażywa narkotyki czy podejmuje inne działania, które niosą za sobą wysokie ryzyko poronienia.

Z zaniedbywaniem mamy do czynienia wówczas, gdy dzieci są na długie godziny pozostawione samym sobie, a w skrajnym

przypadku: porzucone, bezdomne, bez właściwej ochrony przed chorobami, gdy w obecności dziecka odbywają się awantury, pijackie libacje, gdy jest niedostatecznie zabezpieczone przed zagrażającymi mu sytuacjami.

Diagnostując tę formę krzywdzenia należy mieć na uwadze fakt, iż społeczne postrzeganie zaniedbania dziecka zależy w dużym stopniu od tego, jak ocenia się możliwości zaspokajania potrzeb dziecka przez rodziców. Nie należy spodziewać się, że zasięg występowania tej formy zespołu dziecka krzywdzonego jest mniejszy od pozostałych form krzywdzenia dzieci, mimo iż literatura przedmiotu nie zawiera danych dotyczących zakresu występowania tego rodzaju krzywdzenia.

Przemoc seksualna wobec dzieci

Ujawnienie przypadków nadużyć seksualnych wobec dzieci wywołuje często skrajne i szkodliwe dla ofiar reakcje dorosłych: panikę, robienie sensacji bądź przymykanie oczu i tuszowanie sprawy. Zdaniem Finkelhora, dziecko wykorzystywane seksualnie może przechodzić przez cztery sytuacje traumatyzujące: urazogenną seksualizację, zdradę zaufania, stygmatyzację lub oskarżenie oraz bezsilność. Konsekwencje wykorzystywania seksualnego będą związane z tym, czy dziecko doświadczało wszystkich wymienionych sytuacji traumatyzujących oraz z czasem trwania tych sytuacji.

Literatura przedmiotu wskazuje na istnienie wielu definicji przemocy seksualnej, nie zawsze zgodnych ze sobą[5]. Definicje te kładą akcent na różne aspekty krzywdzenia seksualnego dziecka, np. na wiek dziecka, rozbieżność między wiekiem sprawcy a wiekiem ofiary, normy społeczne lub rozwojowe, zdolność dziecka do wyrażenia zgody na kontakt seksualny, poziom rozwoju dziecka i sprawcy, siłę więzi łączących dziecko i sprawcę. W 1974 r. Burgess i Holmstrom opisali zespół urazowy powstały u dziecka na tle zgwałcenia the rape trauma syndrom[6]. Terminem powszechnie używanym jest child sexual abuse – czyli przemoc seksualna wobec dziecka. Światowa

Organizacja Zdrowia definiuje przemoc seksualną wobec dziecka jako „nadużywanie dziecka dla uzyskiwania przyjemności seksualnej przez osoby dorosłe i starsze” [7]. Na szczególną uwagę zasługuje definicja przedstawiona przez Standing Committee on Sexually Abused Children – SCOSAC: „Dzieckiem seksualnie wykorzystywanym uznać można każdą jednostkę w wieku bezwzględnej ochrony, jeśli osoba dojrzała seksualnie, czy to przez świadome działanie, czy też przez zaniedbywanie swoich społecznych obowiązków lub obowiązków wynikających ze specyficznej odpowiedzialności za dziecko, dopuszcza do zaangażowania dziecka w jakąkolwiek aktywność natury seksualnej, której intencją jest zaspokojenie osoby dorosłej” [8]

Definicja zaprezentowana przez SCOSAC łączy większość elementów akcentowanych przez inne definicje.

Badacze [9] wyróżniają sześć typów przemocy seksualnej stosowanej wobec dzieci:

- bez kontaktu fizycznego: rozmowy o treści seksualnej kierowane do dziecka. ekspozycje anatomii i czynności seksualnych (np. masturbowanie się w obecności dziecka), oglądactwo (np. oglądanie dziecka podczas kąpieli, czynności fizjologicznej);
- kontakty seksualne polegające na pobudzaniu intymnej części ciała ? może przyjmować różne formy;
- kontakty oralno-genitalne;
- stosunki udowe;
- penetracja seksualna (oralna, genitalna);
- seksualne wykorzystywanie dzieci powiązane z różnymi formami przemocy (np. dewiacyjne formy przemocy seksualnej; urolagnia, kapro).

Najnowsze dane, dotyczące wykorzystywania seksualnego w dzieciństwie, to rezultat badań Polskiego Towarzystwa Seksuologicznego. Zostały przeprowadzone w końcu 1991 r. na populacji 1188 dorosłych Polaków. Około 35% kobiet i 29% mężczyzn przeżyło do piętnastego roku życia doświadczenia o

charakterze seksualnym z osobą dorosłą. Najczęściej spotykaną formą przemocy seksualnej było dotykanie narządów płciowych – doświadczyło jej 60,1% chłopców i 37,3% dziewcząt – oraz penetracja genitalna i analna (u chłopców) – odpowiednio: 28,5% chłopców i 17,5% dziewcząt. Badania wykazały, że sprawcami nadużyć były osoby obce, następnie krewni; wujkowie, ciotki, kuzyni, w dalszej kolejności rodzeństwo i rodzice.

Często sądzi się, że nadużyć seksualnych wobec dzieci dokonują tylko osoby zaburzone psychicznie – ale tak nie jest. Sprawcami w zdecydowanej większości są osoby, których otoczenie nigdy by nie posądzało o zaburzenia seksualne lub psychiczne[10].

–

[1] Frączek A., *Studia nad uwarunkowaniami i regulacją agresji interpersonalnej*, Wydawnictwo Zakładu Psychologii PAN, Wrocław 1986

[2] Piekarska A., *Przemoc w rodzinie. Agresja rodziców wobec dzieci. Przejawy i psychologiczne uwarunkowania*. Pracownia Testów Psychologicznych, Warszawa 1991

[3] Czyż E., *Dziecko i jego prawa*, Komitet Ochrony Praw Dziecka, Warszawa 1992

[4] Lipowska-Teutsch A., *Rodzina a przemoc*, Ośrodek Pomocy i Interwencji Psychologicznej Uniwersytetu Jagiellońskiego i Akademii Medycznej im. M. Kopernika, Kraków 1992, s. 28

[5] Glaser D., Frosh S., *Dziecko seksualnie wykorzystywane*, PZWL, Warszawa 1995

[6] Lew-Starowicz Z., *Przemoc seksualna*, J. Santorski co, Warszawa 1992

[7] Tamże, s. 32

[8] Glaser D., Frosh S., *Dziecko seksualnie wykorzystywane*,

PZWL, Warszawa 1995, s. 19

[9] Lew-Starowicz Z., *Przemoc seksualna*, J. Santorski co, Warszawa 1992

[10] Lew-Starowicz Z., *Przemoc seksualna*, J. Santorski co, Warszawa 1992

Jeśli potrzebujesz pomocy w pisaniu nowej pracy z pedagogiki, to polecamy serwis [pisanie prac z pedagogiki](#) - fachowa pomoc w pisaniu prac.